

# Odkazy na soudní rozhodnutí a symbolická hodnota informace

MGR. BC. TEREZIE SMEJKALOVÁ, PH.D.

Tento text v mnohém navazuje na úvahy a diskuse článku *Forma a diskurs soudního rozhodnutí*, který vyšel v tomto periodiku před několika lety.<sup>1</sup> Z problematiky, která byla v tomto článku diskutována, si tento text nyní vybírá pouze jedno dílčí téma, a tím jsou odkazy na soudní rozhodnutí, resp. na judikaturu v soudních rozhodnutích samých. Diskutuje jeden z možných úhlů pohledu na otázku, zda a jakým způsobem může soudnictví samo prostřednictvím výstupů své činnosti – soudních rozhodnutí – přetvářet roli této své činnosti v celku právního systému.

Soudní rozhodnutí lze, jak ukazuje Lasser,<sup>2</sup> považovat jak za autoportrét soudnictví samotného, tak ve svém důsledku i za určitou reflexi celého právního systému. Chápeme-li právo jako komunikační prostor,<sup>3</sup> který neustále vzniká v dialogu svých jednotlivých složek, pak je možné povahu a roli soudnictví odvozovat od jeho vztahu k dalším složkám státní moci i ke zbytku společnosti. Text tohoto článku se zaměří na ten rozměr soudních rozhodnutí, který částečně zapadá do toho, co Lasser nazývá diskursem. Pod tímto pojmem rozumí argumentační prostředky, které soud využívá v odůvodnění a které lze tedy odvozeně považovat za přijatelné argumentační prostředky v daném právním systému.

Tento text se však nebude podrobně zabývat argumentací, ale přítomností odkazů na judikaturu či jiná soudní rozhodnutí jako na jedny ze zdrojů daného rozhodnutí. Odkazem tak bude rozuměn odkaz na zdroj, ze kterého soudce čerpal argumenty pro své rozhodnutí. Odkaz tedy není *a priori* argumentem, nicméně může sloužit jako součást argumentační struktury odůvodnění.

O českých soudních rozhodnutích je možné tvrdit, že přestože vznikají v podmínkách kontinentálního právního systému, svým stylem se pohybují někde mezi ryze kontinentálním (jak jej zná například strohé rozhodnutí francouzského *Cour de cassation*) a anglosaským stylem.<sup>4</sup> K odůvodnění českého soudního rozhodnutí většinou nestačí uvést jedno zákonné ustanovení (i když český Ústavní soud uvádí, že rozhodující pro přesvědčivé odůvodnění je kvalita,

nikoli kvantita),<sup>5</sup> a tak se i v rozhodnutích nižších soudů může objevit odkaz na ustálenou judikaturu nebo na konkrétní soudní rozhodnutí.

Tento článek se tedy zaměřuje na přítomnost odkazů na judikaturu či na jednotlivá soudní rozhodnutí v textech soudních rozhodnutí. Přítomnost těchto odkazů bude následně dána do souvislosti s širším právním a společenským kontextem a budeme se ptát, jaký smysl má zvýšená četnost těchto odkazů v případě judikatury, kterou jako pramen práva v českém právním systému nelze považovat (až na výjimky)<sup>6</sup> za formálně závaznou. V tomto kontextu pak bude tento text diskutovat i skutečnost, že tato práce výstupů soudního rozhodování s jinými výstupy soudního rozhodování může mít za následek určité dynamické vymezení role soudnictví soudnictvím samotným.

## Odkazy na soudní rozhodnutí

Z hlediska formy je možné v českých soudních rozhodnutích nalézt jak odkazy na konkrétní soudní rozhodnutí, tak obecné odkazy na judikaturu či ustálenou judikaturu českých či zahraničních soudů. Mezi těmito pojmy lze rozlišovat. Pojem „judikatura“ je často chápán jako tzv. ustálená judikatura, tedy taková suma soudních rozhodnutí, která ustáleně podávají stejný právní názor a svědčí tak o právním názoru přijímaném soudnictvím v daném čase.<sup>7</sup> S judikaturou či ustálenou judikaturou spojuje

<sup>1</sup> Viz Smejkalová, T. *Forma a diskurs soudního rozhodnutí. Jurisprudence*, Wolters Kluwer a. s., 2010, č. 3, 9 s.

<sup>2</sup> Viz Lasser, M. de S. O.-l'E. *Judicial (Self-) Portraits: Judicial Discourse in the French Legal System. Yale L. J.* 1994–1995, č. 104, s. 1325–1410. Viz také Kühn, Z. *Nová koncepce normativity judikatury obecného soudnictví na pozadí rozhodnutí Ústavního soudu. Právní rozhledy*, 2001, č. 6, s. 265–269.

<sup>3</sup> Srov. teorie a přístupy Niklase Luhmanna, Jamese Boyda Whitea nebo Pierra Bourdieu. Podobný přístup viz i Hoecke, M. van. *Law as Communication*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2002. Pro některé autory je právo nikoli komunikačním prostorem, ale spíše komunikačním prostředkem, který tento prostor vymezuje. Srov. například Cover, R. M. *Violence and the World. Yale L. J.* 1985–1986, č. 95.

<sup>4</sup> Více viz například Kühn Z. *Srovnání stylu soudního rozhodnutí v České republice, západní Evropě a USA. Soudce* 2001, č. 1.

<sup>5</sup> Viz nálezy Ústavního soudu ze dne 26. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 176/96.

<sup>6</sup> Výjimky představují především kasační rozhodnutí, kde je právní názor vyslovený v rozhodnutí vyššího soudu závazný pro další rozhodování soudu nižšího, anebo nálezy Ústavního soudu.

<sup>7</sup> Podobnou definici „judikatury“ poskytuje například i Hendrych, D. a kol. *Právní slovník*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 318: „souhrn soudních rozhodnutí (...) rozhodovací činnost nebo výsledky rozhodovací činnosti ve formě souhrnu nebo rozhodnutí publikovaných v oficiálních sbírkách.“

český právní řád následky, které nespojuje s jednotlivými soudními rozhodnutími.

Pro účely tohoto textu, který zajímá jak odkazování na judikaturu, tak na jednotlivá soudní rozhodnutí a především pak četnost takových odkazů, je však toto rozlišování relevantní pouze v rovině hodnocení normativní hodnoty „judikatury“ či „soudních rozhodnutí“. Je možné pozorovat praxi, kdy soud dovolávající se ve svém rozhodnutí judikatury doplní tuto svou argumentaci odkazy na konkrétní rozhodnutí. Jak je již diskutováno jinde,<sup>8</sup> tuto praxi je třeba vnímat pozitivně, protože prosté odkazování na „ustálenou judikaturu“ bez konkrétního odkazu činí takový způsob argumentace bez opravdu důkladné znalosti daného prostředí nepřezkoumatelným. Pro účely tohoto textu tedy – pokud nebudou v konkrétních případech odlišeny – budou pojmy „soudní rozhodnutí“ a „judikatura“ používány zástupně.

Přítomnost odkazů na konkrétní zdroje a jejich četnost je možné chápat jako sdělení o normativní hodnotě tohoto zdroje. Přijmeme-li tento vztah mezi odkazem a normativní hodno-

tu zdroje, na který je odkazováno, je možné samotnou přítomnost odkazů na judikaturu považovat za indikátor skutečnosti, že judikatura, přestože na škále, kterou používá Peczenik<sup>9</sup> a která je používána i v jiných textech o normativně judikatury,<sup>10</sup> nedosahuje ve většině případů stupně formální závaznosti, má určitou normativní hodnotu, kterou nelze opomíjet.

Ze zvláště vybraného souboru českých soudních rozhodnutí, který autorka tohoto článku analyzovala v rámci své disertační práce, zřetelně (a nepřekvapivě) vyplynulo, že četnější odkazy na judikaturu – českou i zahraniční – se objevují především v rozhodnutích vrcholných soudních institucí, tedy v situacích, kdy se soud musí zabývat složitějšími právními úvahami. Na základě zvolených kritérií byl vybrán soubor devatenácti českých soudních rozhodnutí, která sloužila jako předměty analýzy či jako ilustrace doplňující teoretickou diskusi. Přítomnost odkazů na soudní rozhodnutí či judikaturu, která je reflektována v následující tabulce, představuje jednu z dílčích rovin analýzy.<sup>11</sup>

Rozhodnutí	Odkazy na soudní rozhodnutí / judikaturu	
	Česká soudní rozhodnutí/judikatura	Zahraniční soudní rozhodnutí/judikatura
IV. ÚS 535/05	3	1 ESLP
I. ÚS 1586/09	9	41 odkaz na odlišné stanovisko
Pl. ÚS 42/03	34 Č	obecný odkaz na „názory ELSP“ a „názory evropské judikatury“
Pl. ÚS 27/09	49	10
7 Tdo 549/2008	1	0
29 Odo 41/2002	0	0
1 Aps 2/2006	2 (na jedno rozhodnutí)	0
Pst 1/2008	18 1 odkaz na odlišné stanovisko	22 ESLP
1Co 311/2011	2	0
	– v rekapitulaci vyjádření účastníků: 6 Č a 2 ESLP	
7 Cdo 41/93	0	0
44 Co 363/2009	5	0
49 Co 411/2008	2	0
57 A 66/2011	4	3
		1 obecný odkaz na „judikaturu nejvyšších soudů ve Svobodném státu Bavorsko“
9 Ca 304/2008	2	0
10 To 224/2008	0	0
12 C 275/2008	3 názory evropské judikatury <sup>o</sup> , aniž by bylo zřejmé, zda se jedná o odkaz na judikaturu nebo na odborný článek) přehled obsahuje	0
206 C 85/2012	0	0
273 C 2424/2009	3	0
92 T 86/2009	0	0

Vysvětlivky: Číslo se týká pouze rozhodnutí, ne odlišných stanovisek. V případě judikatury se čísla týkají i částí, které rekapituluji vyjádření účastníků řízení. Do odkazů na judikaturu nejsou zahrnuty zmínky o napadených či zrušených rozhodnutích z předchozího řízení.

<sup>8</sup> Viz Smejkalová, T. Forma a diskurs soudního rozhodnutí. *Jurisprudence*, Wolters Kluwer a. s., 2010, 3, 9 s. 2010, podobně i Smejkalová, T. Publikace judikatury a její adresáti. *Revue pro právo a technologii*, 2012, roč. 3, č. 6, s. 25–33.

<sup>9</sup> Peczenik, A. The Binding Force of Precedent. In MacCormick, N., Summers, R. S. (eds.). *Interpreting Precedents. A Comparative Study*, Dartmouth: Aldershot, 1997, s. 46–479.

<sup>10</sup> Pro podrobnější hodnocení české judikatury na základě této škály viz Smejkalová, T. *Teorie a praxe v používání judikatury*. 88 s. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, nebo na této práci založený článek Smejkalová, T. K otázce normativity judikatury v České republice. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1302–1311. S touto škálou pracuje i Kühn 2001 *op. cit.*, s. 265–269 a Kühn, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002.

<sup>11</sup> Vzhledem k tomu, že není možné analyzovat všechna soudní rozhodnutí všech úrovní českých soudů – nejen proto, že představují příliš velké množství textu, než by bylo možné pro účely této práce zpracovat, ale i proto, že ne všechna jsou veřejně přístupná, byla pro účely

Například v nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 se nachází 30 konkrétních odkazů na českou judikaturu a 3 odkazy na judikaturu zahraniční. Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/03 obsahuje 34 konkrétních odkazů na českou judikaturu. Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. Pst 1/2008-66 obsahuje 18 odkazů na českou judikaturu a 22 odkazů na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. V obecném soudnictví odkazy na judikaturu tak četné nejsou, a to ani v případech zkoumaných rozhodnutí Nejvyššího soudu. V tomto směru vybočuje pouze jeden z analyzovaných textů, a sice text usnesení Vrchního soudu v Olomouci, který obsahuje relativně četné odkazy jak na českou judikaturu, tak na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, i když pouze v rekapitulaci vyjádření účastníků; soud samotný odkazuje pouze na dvě rozhodnutí, zatímco 8 odkazů na českou i zahraniční judikaturu žalobců ponechává prakticky bez komentáře.<sup>12</sup>

V rozhodnutích českých soudů lze najít i odkazy na zahraniční judikaturu. Nejčastěji se jedná o rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) a Soudního dvora Evropské unie (ESD). Na judikaturu ESLP je odkazováno především v situacích, kdy jde o aplikaci nebo interpretaci principů, které vymezuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Ústavní soud odkazoval podle databáze NALUS na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva ke dni 2. ledna 2013 v celkem 574 rozhodnutích. Z těch, na která odkazuje častěji, jmenujme například rozhodnutí ESLP ve věci *Hashman a Harrupová vs. Spojené království*,<sup>13</sup> které se mimo jiné zabývá obecnými požadavky, kladenými na tvorbu zákonů a které zahrnují i podmínky dostupnosti zákona, jeho srozumitelnosti a předvídatelnosti následků, které vyvolá;<sup>14</sup> nebo rozhodnutí ve věci *Kruslin vs. Francie*.<sup>15</sup> Na judikaturu ESD odkazuje Ústavní soud v přibližně stu rozhodnutích.<sup>16</sup>

Jak vyplývá i z výše uvedeného zpracovávaného souboru soudních rozhodnutí, z odkazů na zahraniční judikaturu jsou nejčastější právě odkazy na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva;<sup>17</sup> v ojedinělých případech je odkazováno i na judikaturu německého Spolkového ústavního soudu<sup>18</sup> nebo britské Sněmovny lordů (nyní *UK Supreme Court*).<sup>19</sup>

Jak ukazuje tento stručný přehled, množství odkazů na soudní rozhodnutí se pohybuje na škále od 0 v případě prvostupňového trestního i civilního rozhodnutí do 40 (resp. 41) v případě mediálně exponovaného rozhodnutí Nejvyššího správního soudu. Na základě tohoto přehledu se následující text bude zabývat odkazy jako

reflexí širšího právního a společenského kontextu daného rozhodnutí, a to v rámci konceptu normativní koherence, a poté i diskutovat otázku, zda i prostá přítomnost odkazu na soudní rozhodnutí, bez ohledu na jeho obsah, může plnit určitou symbolickou roli.

## Odkazy a normativní koherence<sup>20</sup>

Odkazy na zdroje soudních rozhodnutí je možné chápat různými způsoby. Podle jednoho z nich je lze vidět jako snahu soudů o umístění svých rozhodnutí do širšího hodnotového a principiálního rámce soudního rozhodování daného právního systému. Tato úvaha vychází především z MacCormickova pojetí tzv. normativní koherence. MacCormick si podobně jako třeba Dworkin ve svém konceptu práva jako integrity (*law as integrity*)<sup>21</sup> představuje právo ja-

disertační práce autorky na základě specifických kritérií vybraná skupina soudních rozhodnutí tak, aby mohla být v mnohém považována za průřez českými soudními rozhodnutími. Tato kritéria reflektují základní faktory, které mohou mít za následek rozdíly ve formě a struktuře, jazyku nebo úrovni použitých odkazů na zdroje soudních rozhodnutí. Zvolená kritéria souvisí především s formálními a systematickými charakteristikami soudních rozhodnutí a s předpokladem, vysloveným a prokázaným shora citovaným Lasserem, podle něhož může forma rozhodnutí vypovídat o materiálních charakteristikách daného právního, resp. soudního systému. Byla zvolena následující kritéria: Typ soudu, který rozhodnutí vydal; Právní odvětví / soudní specializace; Instance (rozdíly mezi rozhodnutími prvostupňovými, odvolacími a o mimořádných opravných prostředcích); Druh změny (v případě rozhodnutí odvolacími a o mimořádných opravných prostředcích); Úprava rozhodnutí pro publikaci; Medializace rozhodnutí nebo rozhodovaného případu; Přítomnost odlišného stanoviska; Množství osob, které rozhodují; a Druh rozhodnutí.

<sup>12</sup> Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 1 Co 311/2011.

<sup>13</sup> Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 11. 1999, stíž. č. 25594/94 ve věci *Hashman a Harrupová vs. Velká Británie*. HUDOC [databáze dokumentů ESLP]. Dostupný z <<http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>>. Podle databáze NALUS na toto rozhodnutí ke dni 2. 1. 2013 odkazuje 7 rozhodnutí Ústavního soudu.

<sup>14</sup> Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 24/02.

<sup>15</sup> Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 4. 1990, stíž. č. 11801/85 ve věci *Kruslin vs. Francie*. HUDOC [databáze dokumentů ESLP]. Dostupný z <<http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>>. Podle databáze NALUS na toto rozhodnutí ke dni 2. 1. 2013 odkazuje 48 rozhodnutí Ústavního soudu.

<sup>16</sup> V tomto případě se na základě tohoto *brief survey* nelze dopátrat přesných čísel. Ústavní soud hovoří někdy o „Evropském soudním dvoru“, jindy o „ESD“, „Soudním dvorem Evropské unie“ nebo o „Soudním dvorem“.

<sup>17</sup> Viz např. nález Ústavního soudu IV. ÚS 535/05 nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. Pst 1/2008.

<sup>18</sup> Ve zkoumaném souboru soudních rozhodnutí se jednalo o rozhodnutí sp. zn. 57 A 66/2011, Pl. ÚS 27/09, I. ÚS 1586/09.

<sup>19</sup> Viz nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

<sup>20</sup> Tato část textu je upraveným úryvkem pocházejícím z jiného textu autorky. Viz Smejkalová, T. A Matter of Coherence. In *Law and Literature. Argumentation 2012 Workshop Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 31–44.

<sup>21</sup> Podle Dworkina je právo jednotou, která spočívá v integritě. Jeho koncept práva jako integrity (*law as integrity*) žádá po soudcích, aby pracovali s právem jako se strukturovanou a koherentní množinou principů spravedlnosti a spravedlivého procesu a tvořili tak prostřednictvím svého rozhodování určité principiální společenství. Přestože právo jako integrita nepředstavuje požadavek kladený pouze na soudce, ale i na právotvůrce, Dworkin jej vysvětluje a klade hlavně do oblasti soudního rozhodnutí. Viz Dworkin, R. *Law's empire*. London: Fontana Press, 1986, s. 243.



ko určitou koherentní jednotu. Tato koherence podle něj spočívá v tom, že jednotlivá právní pravidla jsou konkretizacemi abstraktních právních principů, které pak jsou samy vyjádřením určitého hodnotového základu daného právního a společenského systému.<sup>22</sup> Skrze soudní rozhodnutí dochází k aplikaci právních pravidel na konkrétní situace a ty pak představují další článek v tomto koherentním řetězci. MacCormick tedy chápe koherenci jako principiální (principovou) jednotu právního systému; koherence jednotlivých prvků právního systému spočívá v jejich spřízněnosti na základě společné hodnoty nebo principu.<sup>23</sup>

Je možné tvrdit, že důraz na normativní koherenci v odůvodněních soudních rozhodnutí vypovídá o převaze retrospektivního prvku v rozhodování:<sup>24</sup> soudce při rozhodování klade spíše větší důraz na soulad jeho rozhodnutí s platnými právními normami, jejich ustálenými interpretacemi a širším hodnotovým systémem společnosti, než na jeho další možné dopady v právním systému. Podle Peczenika je potřeba koherence v lidském myšlení natolik zakořeněna, že jiná alternativa neexistuje: lidské uvažování – a tedy i jeho projevy v odůvodňování soudních rozhodnutí – je snahou o koherenci.<sup>25</sup> Pokud máme za to, že koherence jednotlivých tvrzení s celkem systému je faktorem, díky kterému dává systém lidem smysl, pak je přesvědčivost soudního rozhodnutí, respektive právní argumentace v jeho odůvodnění, na této koherenci závislá. Navíc, na vyšší rovině abstrakce koherence odkazuje ke skutečnosti, že pokud je právo v souladu (koherentní) s jinými ve společnosti působícími normativními systémy, bude i účinnější. Soudci by tedy měli činit taková rozhodnutí, která jsou koherentní s celkovým obrazem práva, protože mezi nimi a právem je vzájemný vztah: na jedné straně soudní rozhodnutí tento obraz tvoří, na druhé straně tento obraz práva poskytuje zázemí soudnímu rozhodnutí a svou vahou jej odůvodňuje (činí přesvědčivějším).<sup>26</sup>

Pokud rozhodnutí není koherentní, pak MacCormickovými slovy „nedává smysl“,<sup>27</sup> a tedy může být jen těžko považováno za přesvědčivé. V kontextu normativní koherence je toto „dávání smyslu“ užší: je ovlivněno okolím, které pro něj tvoří právní řád a jeho pravidla. Racionalita diskursivní a argumentativní povahy práva však spočívá i na jiných než právních požadavcích. Koherenci rozhodnutí s právním systémem, ze kterého vychází, je třeba považovat za (když už ne postačující, tak alespoň nutnou) podmínku k tomu, aby bylo soudní rozhodnutí možné považovat za legitimní.

Tvrzení, podle kterého lze odkazy na další složky právního systému v soudním rozhodnu-

ti považovat za projev či snad i naplnění požadavku normativní koherence, stojí na přesvědčení, že odkazy na judikaturu nebo jednotlivá soudní rozhodnutí, ale i na právní předpisy, právní principy nebo odbornou či neobdobnou literaturu, jsou ve své podstatě založeny na jejich obsahu. Samotný tento obsah má smysl jednak pro rozhodující samotné, jednak pro čtenáře a případné kritiky těchto rozhodnutí.<sup>28</sup>

Obsah těchto pramenů práva samotný ale není jediným důvodem, proč je na ně odkazováno. I samotná jejich přítomnost a četnost v odůvodnění soudního rozhodnutí představuje určité sdělení o povaze rozhodovaného případu nebo o povaze soudního rozhodování obecně.

## Odkazy a symbolická hodnota informace

Četnost citací nejen soudních rozhodnutí a judikatury, ale i právních předpisů, nebo dokonce i neobdobné literatury v odůvodněních soudních rozhodnutí je třeba považovat i za otázku očekávání, která daný právní systém pojí s chováním soudců v jejich rozhodovacím procesu. Například Harris pro *common law* empiricky dokazuje, že složité případy obecně obsahují více odkazů na *case law* oproti případům jednoduchým.<sup>29</sup> Na tomto samotném zjištění na první pohled není nic překvapivého: rozhoduje-li soud komplikovanou právní otázku, která zahrnuje zvažování právních principů, bude se snažit své rozhodnutí podpořit různými přesvědčivými argumenty. A vzhledem k tomu, že odkazy na judikaturu lze považovat za argumenty *ex auctoritate*, je jejich užití jen logické. Tento trend je možné vysledovat i v rozhodnutích českých soudů: komplikovanější právní otázky (tedy otázky řešené soudy vyšších úrovní) budou podpořeny komplexnější argumentací, která bude zahrnovat i početné odkazy na judikaturu, a v některých případech i na judika-

<sup>22</sup> Viz MacCormick, N. *Rhetoric and the Rule of Law. A Theory of Legal Reasoning*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 192.

<sup>23</sup> Viz heslo „Interpretation and Coherence in Legal Reasoning“ ve *Stanford Encyclopaedia of Philosophy*, <http://plato.stanford.edu> (1. 7. 2012).

<sup>24</sup> Viz Peczenik, A. *Scientia Juris. Legal Doctrine as Knowledge of Law and as a Source of Law. A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence*. Volume 4. Dordrecht: Springer, 2007, p. 124.

<sup>25</sup> Viz Peczenik 2007 *op. cit.*, s. 147.

<sup>26</sup> Srov. MacCormick 2005 *op. cit.*, s. 201.

<sup>27</sup> Viz MacCormick 2005 *op. cit.*, s. 189.

<sup>28</sup> Zvláštní příklad normativní koherence rozhodnutí se základními hodnotami demokratického právního státu pak představují odkazy na mezinárodní lidskoprávní dokumenty. Rozhodnutí, která odkazují například na Chartu OSN (I. ÚS 1586/09, IV. ÚS 535/05), Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (Pst 1/2008) nebo Všeobecnou deklaraci lidských práv (I. ÚS 1586/09) tak umísťují svá rozhodnutí do širšího hodnotového rámce sdíleného mezinárodním společenstvím.

<sup>29</sup> Viz Harris, P. *Difficult Cases and the Display of Authority*. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 1985, sv. 1. č. 1, s. 209–221.

туру zahraniční, což ukazuje i výše uvedený přehled, případně na další, a to i nestandardní (neinstitucionalizované) zdroje, jako jsou odborná a neoborná literatura, postřehy a úvahy z právních blogů apod.

Ve světle toho, co bylo výše řečeno o roli odkazů na soudní rozhodnutí v normativní koherenci jednotlivého rozhodnutí s celkem právního systému, důležitost odkazu na předchozí soudní rozhodnutí spočívá především v odkazu na jeho obsah. V některých případech odkazů na předchozí soudní rozhodnutí se tedy jedná o argument, ve kterém se rozhodující soud dovolává již jednou aplikované interpretace práva, kterou učinily soudy v předchozích věcech. V některých situacích však ve zkoumaném souboru soudních rozhodnutí můžeme pozorovat, že se soudy snaží dokázat, že svou interpretaci zakládají na tzv. ustálené judikatuře, a proto odkazují na několik rozhodnutí, o kterých tvrdí, že tuto ustálenou interpretaci obsahují. V tomto případě stojí za zmínku především rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. Pst 1/2008 (například v situaci, kdy odkazuje na několik rozhodnutí ESLP<sup>30</sup> nebo na českou judikaturu k procesnímu rámci rozpouštění politických stran)<sup>31</sup> a nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 (viz například část IV. tohoto nálezu, která na cca 3 stranách textu obsahuje 21 odkazů na českou i zahraniční judikaturu).

Ve chvíli, kdy je čtenářem rozhodnutí laický účastník řízení, neodborná veřejnost anebo kdokoli, kdo nebude soudní rozhodnutí číst detailně, obsah těchto odkazů se vytrácí a to, co zůstává, je odkaz samotný a otázka, jakou komunikační hodnotu může mít. Feldman a March tvrdí, že v rozhodovacím procesu institucí<sup>32</sup> samotné shromažďování a exhibice množství informací souvisejících s rozhodnutím v současné společnosti funguje jako ukazatel dobrého rozhodování. Shromažďování informací, v našem případě například relevantní judikatury, tak může hrát roli až určitého ritualistického ujištění se, že rozhodující bere své rozhodování dostatečně vážně a zodpovědně.<sup>33</sup> Citace velkého množství judikatury a dalších možných pramenů práva, bez jejich podrobnější obsahové analýzy, může indikovat snahu o vytvoření zdání dobrého rozhodování a zároveň i naplnění takového společenského očekávání, pokud existuje.

Je také možné tvrdit, že vzhledem k určité normativní hodnotě judikatury v českém právním systému, pokud budou vyšší soudy opakovaně formulovat taková očekávání a rušit rozhodnutí nižších soudů, která tato očekávání nenaplní, pak (rozsáhlé) citace judikatury přejdou od očekávaného chování k normativní pra-

xi. Odkazy na judikaturu tak tedy mohou v soudním rozhodování hrát i určitou symbolickou roli: svou přítomností stojí jako symbol dobrého a v současné společnosti očekávaného soudního rozhodování a zároveň signalizují čtenářům daného soudního rozhodnutí, že všechny požadavky, kladené na toto dobré rozhodování, jsou naplněny.

Feldman a March vysvětlují tuto symbolickou funkci povahou současné společnosti. Podle jejich závěrů stojí současná společnost mimo jiné na určité víře v racionální rozhodování. Pro toto racionální rozhodování je typické shromažďování co největšího množství co nejrelevantnějších informací, na základě kterých je potom učiněno rozhodnutí samotné,<sup>34</sup> protože současná společnost uznává „mýtus informovaného rozhodování“.<sup>35</sup> Jedním z přesvědčení, které se s tímto mýtem pojí, je, že více informací vede k lepším rozhodnutím, ukazuje kompetenci rozhodujícího a zároveň legitimuje rozhodnutí.<sup>36</sup>

Rozhodovací proces, který ukazuje, že tomuto ideálu dostál, je pak veřejností považován za legitimní. V souladu s tím, co bylo uvedeno výše, lze souhlasit s Feldman a Marchem, kteří jdou dokonce tak daleko, že tvrdí, že v případech, kdy je vnitřní kvalita rozhodnutí těžké posoudit, samotný rozhodovací proces a přítomnost četných odkazů na předchozí rozhodnutí mohou tuto kvalitu ovlivnit.<sup>37</sup>

Závěry Feldman a Marche nelze aplikovat na všechny druhy pramenů práva, na které může soudce v odůvodnění svého rozhodnutí odkazovat. V kontextu (českého) právního systému mají odkazy na právní předpisy specifickou povahu a jejich četnost jen těžko ponese podobnou symbolickou hodnotu jako judikatura nebo odborná literatura. Odpověď na otázku, proč tomu tak je, leží právě ve stupni normativní

<sup>30</sup> Viz například odstavec [49] rozsudku NSS sp. zn. Pst 1/2008.

<sup>31</sup> Viz odstavec [63] rozsudku NSS sp. zn. Pst 1/2008.

<sup>32</sup> Feldman a March vztahují svá tvrzení v první řadě k podnikům a korporacím, ale některé obecné závěry nakonec činí k jakékoli rozhodující instituci. Jak ukáže další text – a jak dokazuje Harris – tyto závěry je možné vztáhnout i na takovou rozhodující instituci, kterou je soudnictví. Viz Feldman, Martha S., March, J. G. Information in Organizations as Symbol and Signal. *Administrative Science Quarterly*. 1981, 26, č. 2, s. 171–186.

<sup>33</sup> Viz Feldman, March *op. cit.*, s. 177.

<sup>34</sup> Proti tomuto tvrzení je možné postavit tvrzení právních realistů, resp. některých kognitivních přístupů (srov. např. Ronkainen, A. Dual-Process Cognition and Legal Reasoning. In: Araszkiwicz, M. et al. [eds.] *Argumentation 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 1–32), podle kterých odůvodnění soudního rozhodnutí většinou zas až tak nesouvisí s rozhodovacím procesem samotným. Soudce většinou nejprve rozhodne případ a až dodatečně hledá argumenty, které by jeho rozhodnutí podpořily.

<sup>35</sup> Současné studie týkající se například informovaného souhlasu pacienta nebo souhlasu se zpracováním osobních údajů online sociálními sítěmi by ale mohly představovat důkaz toho, že „informované rozhodování“ není v současné společnosti popis reality, ale určitá symbolická fikce, mýtus, podporující představu současné společnosti jako racionální.

<sup>36</sup> Viz Harris *op. cit.*, s. 209.

<sup>37</sup> Viz Feldman, March *op. cit.*, s. 179.

hodnoty pramene práva, na který se odkazuje. Formální závaznost určitého pramene práva znamená, že je třeba se jej při rozhodování držet, v opačném případě by bylo takové rozhodnutí protiprávní. Formálně závazné prameny práva představují základní zdroje práva, které má soudní rozhodnutí za úkol aplikovat na konkrétní případy. V tzv. jednoduchých případech bude opravdu stačit jedno interpretované ustanovení formálně závazného pramene práva. Na tomto přesvědčení stojí například rozhodnutí francouzského *Cour de cassation*, které odkazuje pouze na relevantní ustanovení právních předpisů. Větší množství odkazů na právní předpisy by v českém právním systému spíše signalizovalo problematický případ, který vyžaduje zvážení více aplikovatelných ustanovení. Pouze v případech, kdy je třeba do argumentace vnášet i jiné zdroje, může četnost odkazů na ně hrát výše popsanou symbolickou roli. Pouze v takových případech, kdy normativní hodnota zdrojů nedosahuje stupně formální závaznosti, a tedy je jejich použití otázkou argumentace, může hrát množství těchto odkazů symbolickou, nebo i normativně koherenční roli (například čím více soudních rozhodnutí obsahuje stejný výklad sporného ustanovení, tím větší je pravděpodobnost, že se skutečně jedná o ustálenou judikaturu, a tedy i o výklad, který je v souladu s daným hodnotovým základem společnosti).

Přítomnost odkazů, respektive většího množství odkazů, na určité prameny práva (zdroje soudního rozhodnutí) je možné chápat jako symboly, které komunikují některé informace o daném právním systému, nebo kterými se soudci sami snaží něco o právním systému sdělit:

1. *Rozhodli jsme dobře.* Podle výše diskutovaných názorů Feldman a Marche je větší množství odkazů na judikaturu možné chápat tak, že se soud snaží sdělit, že zvážil opravdu všechno, co se k dané věci dalo zjistit, a proto je třeba jejich rozhodnutí považovat za dobré a správné. Podobný závěr by bylo možné učinit i například ve vztahu k odborné literatuře.
2. *Rozhodli jsme transparentně.* Četné odkazy umožňují čtenáři rozhodnutí si některé informace ověřit přímo z jejich zdroje. Odkazy je třeba považovat za okno, pomocí kterého je možné nahlížet do zákulisí soudního rozhodování a které otevírá soudní rozhodování kritice z venčí. Aby to ovšem bylo možné, pak je třeba, aby tyto odkazy byly činěny určitou obecně přijímanou formou, podle které je skutečně možné nalézt zdroj, na který se odkazuje. Pro skutečně transparentní rozhodování je tedy třeba, aby se odkazy objevovaly v soudních rozhodnutích prostřednictvím jednotných citačních forem.<sup>38</sup>

3. *Naše rozhodnutí je v souladu s celým právním systémem (respektive s obecně uznávaným systémem hodnot).* Množství odkazů na judikaturu (ale i na nepsané právo, odbornou i ne odbornou literaturu) je možné považovat za sdělení o tom, že dané soudní rozhodnutí nestojí osamoceně mimo jakýkoli kontext, ale zapadá do širšího právního nebo hodnotového rámce, který je již v dané společnosti legitimní. Podobnou roli má i citace zahraniční judikatury nebo zahraničních právních předpisů tam, kde se jedná o komplexnější nebo kontroverznější případ.

## Závěr

Odkaz, tak jak mu rozumí tento text, je možné považovat za indikátor normativní hodnoty daného zdroje, respektive jeho relevance pro další soudní rozhodování. Odkazy na různé zdroje lze – podle charakteru těchto zdrojů – chápat jako projevy vztahů mezi soudnictvím, právním systémem, státní mocí nebo jednotlivými skupinami adresátů soudních rozhodnutí. Odkazy na judikaturu jsou tedy především projevem vztahu soudnictví a legislativy (například ve vztahu interpretačním) a soudnictví k sobě samému. Na jedné straně tedy soudní rozhodnutí jako autoportréty soudnictví staticky reflektují povahu právního systému a roli soudnictví uvnitř něj, na straně druhé jsou prostředkem dynamické právní změny. Na jedné straně je tedy odkazování na judikaturu třeba považovat za projev českého právního systému, který jí přisuzuje určitou (nejen normativní) hodnotu, na straně druhé představuje (především v rozhodnutích vyšších soudů) možnost utvářet kulturu přesvědčivého odůvodnění soudního rozhodnutí, a potažmo tedy měnit roli judikatury v soudním rozhodování (což některé české soudy činí i výslovně).<sup>39</sup> Tato změna se týká nejen významu ustanovení právních předpisů v procesu interpretace a aplikace práva soudy, ale i samotné role soudnictví a soudních rozhodnutí jako výstupů jeho činnosti především. Soudnictví sa-

<sup>38</sup> K tomuto viz především Šavelka, J. a Harašta, J. „Česká republika je právní stát...“. Zatím nepublikovaný rukopis příspěvku předneseného na konferenci *České právo a informační technologie 2012* a diskuse, která v současnosti probíhá.

<sup>39</sup> Viz například často citovaný nálezk Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 252/04, kde Ústavní soud uvedl, že „(...) již učiněný výklad by měl být, nedojde-li k následnému shledání dostatečných relevantních důvodů podložených racionálními a přesvědčivějšími argumenty, ve svém souhrnu více konformnějšími s právním řádem jako významovým celkem a svědčícími tak pro změnu judikatury, východiskem pro rozhodování následujících případů stejného druhu, a to z pohledu postulátů právní jistoty, předvídatelnosti práva, ochrany oprávněné důvěry v právo (oprávněného legitimního očekávání) a principu formální spravedlnosti (rovnosti).“ (Zvýraznění doplněno.)



mo tak nejen reflektuje normativní hodnotu pramenů práva, ale má i prostřednictvím své činnosti značný vliv na její přetváření, což představuje prominentní prvek dynamické úlohy soudnictví ve vymezení své vlastní role v právním systému.

Forma odkazů – tedy citace zdrojů – je pak projevem transparentnosti v rozhodování, protože vedle dalších prvků, jako například srozumitelnosti či publikace rozhodnutí, umožňuje snazší kontrolu soudního rozhodování a ve svém důsledku tedy vyloučení libovůle. Jak uvádí Baňouch, „veřejná kontrola, jež není možná bez informací, je nezbytnou protiváhou nezávislosti justice.“<sup>40</sup>

Odkazování na zdroje daného soudního rozhodnutí (tedy odkazování na prameny práva) je jednou z přesvědčovacích strategií; v přípa-

dech, kdy dané prameny práva nejsou formálně závazné, může svou přesvědčovací roli sehrát i jejich četnost. Četnost odkazů sice nelze *per se* považovat za ukazatel míry normativní hodnoty zdroje, na který se odkazuje (někdy jde jen o jedno zákonné ustanovení vs. několik interpretací obsažených v judikatuře), je ovšem možné tvrdit, že četnost odkazů má symbolickou hodnotu a v kontextu mýtu informovaného rozhodování může napomoci budování legitimacy soudního rozhodování.

<sup>40</sup> Viz Baňouch, H. Jednoduchá řešení zvýšení efektivity českých soudů. In: Kysela, J. [ed.] *Hledání optimálního modelu správy soudnictví pro Českou republiku*. Praha: Kancelář Senátu, 2008, s. 147.

## Daňové aspekty leasingových smluv

ING. BC. JAN HÁJEK, MBA, DiS., DAŇOVÝ  
PORADCE, RÖDL & PARTNER,  
NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ FAKULTA VŠE

Když 18. 12. 1992 schválila Česká národní rada zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále jen „ZDP“), nebyl leasing *in genere* zdaleka tak rozšířenou formou pořizování majetku jako je tomu dnes. Tehdejší úprava obsahovala pouze několik málo odstavců, z nichž některé do dnešního dne obsahové změny nenabývaly. V témže roce rovněž došlo k nabytí účinnosti mimo jiné zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví (dále jen „ZÚ“) či platnosti zákona č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně (dále jen „ZOR“), které s leasingem a dalšími situacemi, jež mohou v průběhu plnění leasingové smlouvy nastat, nedílně souvisí. Dle ekonomické teorie<sup>1</sup> je leasing zpravidla rozlišován na operační (taktéž operativní či provozní), který svojí podstatou představuje běžný pronájem, a finanční.

### Operativní leasing

Pravidla pro daňovou uznatelnost nájemného z titulu nájemní smlouvy jsou upravena především v ustanovení § 24 odst. 2 písmene h) bod 1 ZDP. Za daňově účinné nájemné tak lze považovat veškeré částky hrazené pronajímateli za

dočasné přenechání najatého majetku k užívání. V případě nájemní smlouvy uzavřené mezi tzv. osobami spřízněnými je dále nutné dodržet podmínku obvyklosti ceny v místě a čase pro danou transakci (§ 23 odst. 7 ZDP). Tyto osoby jsou přitom zákonem o daních z příjmů *expressis verbis* uvedeny ve dvou rovinách jako osoby přímo kapitálově spojené (podíl na základním kapitálu či hlasovacích právech alespoň 25 %) a osoby jinak propojené (zpravidla stav při kterém jsou různé entity řízeny stejnou osobou či situace obdobné). Bude-li se sjednaná cena odlišovat od ceny obvyklé, je správce daně oprávněn zvýšit u pronajímatele základ daně o rozdíl těchto cen. Na straně nájemce by však mělo v souladu se základním účelem daňového řízení (stanovení daně ve správné výši) dojít k umožnění opravy výše uznatelných nákladů v jednotlivých doměřovaných letech (§ 1 odst. 2 zákona č. 280/2009 Sb. daňový řád, dále jen „DŘ“). Mnohdy se i mezi odbornou veřejností objevuje názor, že neshoduje-li se cena nájemného s cenou obvyklou, vznikne na straně nájemce nepeněžní příjem, o který by mohl správce daně zvýšit příjmy. Tento výklad je však nutné absolutně odmítnout jako *nezákonný*, neboť není v souladu s výše uvedeným účelem správy daní. Nesprávnost lze

<sup>1</sup> Valach, Josef. *Finanční řízení podniku*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Ekopress, 1999, s. 227. ISBN 80-86119-21-1.